

Organizacia vash Siguripe thay Ledeipe ani Evropa MISIA ANI KOSOVA

Akcesi pe civiluno registripe ani Kosova

Yuli 2012

Mothavipe:

E verziya e Anglikana qhibyako akala publikaciako sitoy ofisialuni. Savore aver qhibyake verziye akala publikaciako siton iranipya e originaluna Anglikana verizako thay na siton ofisialune dokumentya.

TABELA E ANDRIPESKI

REZIME	4
1. INTRODUKCIA	5
2. LEGALUNO THAY POLITIKUNO RAMI.....	6
3. SHERUNE JAMAIPYA THAY PROGRESI ANI UMAL E CIVILUNE REGISTRIPESKI.....	8
4. AQHAVIPYA THAY SFIDE ANI UMAL E CIVILUNE REGISTRIPESKI.....	10
4.1. Naadekvatune financialune, manushikane thay logistikune resursya	10
4.2. Naphanglipe e qhibyake kriseya, thay analfabetizmo	10
4.3. Nanipe e godinipeske vazdipesko vash registripeske procedure thay vijaipya.....	11
4.4. Naresipe vash siguri e registripesko e qhavorengo kola biasale avri e sastipeske sistemestar	13
4.5. Uqe registripeske pokipeske molipya.....	14
4.6. Naadekvatune mothavipya thay procedure vash na dokumentime aplikipya.....	16
4.7. Distanca, siguripeske darakeripya thay procedipe e pokipeske dokumentyengo vash ilakake takse	18
5. KONKLUZIE.....	18
6. REKOMANDIPYA.....	20

LISTA E HARNIPYENGI

AI	Administrativune Instrukcie
CRA	Civiluni Registripeski Agencia
CRPK	Civilune Hakaipesko Programi ani Kosova
KCRO	komunako civilune registripesko ofisi
KCSO	komunako civilune statusesko ofisi
KMHY	komunaki manushikane hakayengi yekhlín
MAB	Ministria e Androne Butyengi
MLRA	Ministria e Lokalune Raipeska Administraciako
KOKI	komunako ofisi vash komunitetya thay iranipe
KSPY	Komunako sevalutno vash polyune yekhipya
MeSH	memorandumi e shukarhalovipesko
NGO	biraipkani organizacia
OSCE	Organizacia vash Siguripe thay Ledeipe ani Evropa Misia ani Kosova
UNHCR	Yekhune Themyengo Uqo Komisioneri vash Nashle Manusha
UNICEF	Yekhune Themyengo Qhavorengo Fondi

REZIME

Te ove penjardo sar personi talo krisi sito sheruno manushikano hakayi. Civiluno registripe sito procesi kote o personi sito identifikimo thay penjardo sar integraluno kotor e malipesko kote ov vay oy jivdinela. Personya kola na siton registrimo siton nashayutne te len ofisialune dokumentya thay vash akaleske siton aqhavde kotar phiravipe olenge hakayengo thay tromalipyengo. Ani Kosova, komunitetenge jene pandar arakhenape e pharipyencar vash te registreringon thay vash akaleske aqhona bizo personaluno identifikipe. Organizacia vash Siguripe thay Ledeiye ani Evropa Misia ani Kosova (OSCE) monitoringya o civilune registripesko procesi thay rodlargya o progresi thay aqhavipy e Kosovake instituciengo ano siguripe e aksesosko e civilune registripeske vash komunitetya kola siton numerikune minoriteti ani yekh komuna, uqharindoy o periodi Januari 2010 – Oktobri 2011.

Ji kay si bayriye e gendosko e civilune registripeske ofisyengo, nanipe e financiengo, logistikune thay manushikane hakayengo limitirinela olengo manglo funkcionipe. Relevantune institucie na kerna tereneske vizite thay godinipeske vazdipeske aktiviteti vash e populacia, informindoy olen vash vasniye e procedurenge phanglo e civilune registripea.

Ano lokaluno niveli, komunitetya kola siton ano numerikuno minoriteti ani yekh komuna, buti ver na silen shaibe te komunikinen e civilune registripeske sevalutnencar thay te len dokumentya ani olengi daki qhib, sar civilune servantiya kola vakerna numay qhib e buderune komuniteteski kola jivdinena ani olengi komuna.

May but, molipy vash civiluno registripe na siton akceptime vash o kishlo kotor e populaciako. Buderu aqhola te kergiol vash te azhutingyol o registripe e nadokumentime aplikipyengo, sar kana o civilune registripeske sevalutne na reste te agorinen o kompleksyune sure ano nanipe e mothavipesko kotar o centraluno niveli thay yekhriguno aksesu. Ulavdo darakeripe sito nakrisyuni praktika e proceduipesko e civilune registripeske dokumentyengo vash o pokipe e ilakake taksengo ano than ano nesave komune.

Vash te anelpe o civilune registripesko procesi ani lenya e mashkarthemutne manushikane hakayenge standaryengo thay legaluno mangipe ani Kosova, nesave mase musay te lelun kotar o relevantune institucie. Centralune thay komunake niveleske institucie musay te alokinen adekvatune finansialune, logistikune thay manushikane resursya vash te laqharen o funkcionipe e civilune registripeske ofisyengo ayekha vi olenge kapacitetya vash o tereneske ruralune thana, thay te den servisya ano sah ofisialune qhibya. Komunake civilune registripeske sevalutne musay te len treningya vash o sah mangle bianipeske registripeske procedure thay vash registripe e nadokumentime aplikaciengo. Relevantune institucie musay ayekha vi te sigurinen pashipe e molipyengo prekal o klaro definime lokhipeske kriterya, thay musay te lungyaren e praktika e deklaripesko vash yekh masekuno bipokipesko registripe, sar dengyola ani Strategia vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetengo, 2009–2015, thay olako Akciako Plani. Pe agor, komunake institucie musay te ciden e nakrisyuni praktika e proceduipeski vash deiye e civilune dokumentyengo vash pokipe e ilakake taksengo.

1. INTRODUKCIA

Mashkarthemutne manushikane hakayenge standardya¹ garavena o hakaya sakole individesko kay te penjargyol sar personi talo krisi², vash te ovel registrimo yekhatar palo bianipe, te ovelole nav thay te mangel nacionaliteti³. Internacionalune, penjaripe e personesko talo krisi sito phanglo e personeske registripea andar o themeske registripeske pustika thay sito vash vash kotorleipe thay garavipe e yaverenge hakayengo bizo diskriminipe⁴. Legislaciako rami ani Kosova defininela e komuniteten thay olenge specialune hakaya phanglo olenge identiteteya, leipea e masengo kay o Kosovake institucie musay te len vash te sigurinen olenge efektivuno yekhippe ano respekti e pherde phiravipesko e hakayengo.⁵

Mandatimo te, *mashkar yaver*, monitorinel thay promovinel o garavipe e manushikane hakayengo ani Kosova, OSCE avokinela vash, thay promovinela e inkluzia e, may nafavoryune jene e populaciako. Ani lenya oleske mandateya, akava raporti fokusyngyola ano hakaya e civilune registripeske kola siton ano numerikuno minoriteti ani yekh komuna phanglo e implementipea e politikengo thay masengo dikhlarde ano nesave legalune thay politikune dokumentya ani Kosova. Akava raporti phanglo pe may angluno OSCE-ko notadeipe kova fokusyngyola pe Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya⁶, kola siton mashkar may qalavde komunitetya ani Kosova thay silen historikune thay lungyarde problemya kolencar arakhlona kola phanglona nanipea e personalune dokumentyengo.⁷ Res akale raportesko sito te del may sahasardo notadeipe vash o akcesi e civilune registripeske vash o sah komunitetya kay jivdinena ani Kosova.

¹ Kosova aplikinela yekh gendo e mashkarthemutne manushikane hakayenge konventengo thay kerela sade olenge prioriteti vash o yaver provizie e krisyengo thay administrativune aktyengo.

² Dikh Artiklo 6, Univerzaluni Deklaracia e Manushikane Hakayengi, Yekhune Themyengo Generaluno Sombeshipe, 10 Decembri 1948. Dikh vi Artiklo 16, Mashkarthemutno Halovipe vash Civiluno thay Politikuno Hako, Yekhune Themyengi Generaluni Sombeshipeski Rezolucia 2200 (XXI), 16 Decembri 1966.

³ Dikh Artiklo 24(2), Mashkarthemutno Halovipe vash Civilune thay Politikune Hakaya, yekhune. Ayekha vi, Artikly 7 thay 24, Yekhune Themyengo Halovipe vash o Qhavorenge Hakaya, Yekhune Themyengi Generaluni Sombeshipeski Rezolucia 44/25, 20 Novembri 1989. Specialuni relevanca vash qhavorenge hakaya, dikh: Manushikane Hakayengo Komiteti, Generaluno Halovipe Gn.17, Hakaya e Qhavorenge, Artiklo 24, 07/04/1989, paragrafi 7 [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/cc0f1f8c391478b7c12563ed004b35e3?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/cc0f1f8c391478b7c12563ed004b35e3?Opendocument) (akcesimo 28 Februari 2012).

⁴ Vash o phanglipe mashkar o hako e penjaripesko talo krisi thay generaluno principi e nadiskriminipesko dikh: Manushikane Hakayengo Komiteti, CCPR/C/21/Red.1/qhivdo.10, Generalune Komenti Gn.28, 29/03/2000, paragrafi 19. [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/13b02776122d4838802568b900360e80?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/13b02776122d4838802568b900360e80?Opendocument) (akcesimo 28 Februari 2012).

⁵ Legislacia koya garavela o komunitetenge hakaya ani Kosova sitoy avrialuni, yekh e may vasne kriseya kay sito o Krisi Gn. 03/L-047 vash Garavipe thay Promovipe e Komunitetenge Hakayengo thay olenge Jenengo ani Kosova, 4 Yuni 2008. May but, numay limitimo progresi reslilo ano implementipe e andrune legalune ramesko ano garavipe thay promovipe e komunitetenge hakayengo ani Kosova.

⁶ OSCE raporti *Civiluno Registripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetengo*, Yanuari 2007, <http://www.osce.org/kosovo/25844> (akcesimo 28 Februari 2012).

⁷ Kosovake institucie thay mashkarthemutne organizacie mothavena kay pashe 40 pe shel e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetenge jenengo kola jivdinena ani Kosova na siton registrime sar thanutne thay silen nanipe e personalune dokumentyengo, leindoy kotor pasaporti thay identifikipeske lila. Dikh: Human Rights Watch, *Hakaya e Mekhle Thanutnengo, Zorea Irande Roma, Ashkalie thay Egipqanya kotar Evropake Thema ani Kosova*, Oktobri 2010, q. 41. <http://www.hrw.org/reports/2010/10/28/rights-displaced> (akcesimo 28 Februari 2012).

Akava raporti sito bazirimo pe regularuno umalako monitoripe ayekha vi o interviste kerde kotar OSCE ano Kosovake komune, kotar Yuli ji pe Oktobri 2011. Ano komunako niveli, OSCE intervistingya reprezentyen akale instituciengo kola siton direktune godorne vash implementipe e civilune registripeske politikengo thay procedurengo thay deiye e civilune dokumentyengo.⁸ Pherune informacie kedisale kotar yaver komunake sevalutne godorne vash komunitetya ano numerikuno minoriteti ani yekh komuna thay vash reintegripe e irandengo⁹ buderipea ano komunake ofisya vash komunitetya thay iranipe (KOKI)¹⁰. O notadeipe ayekha vi astargya o interviste e reprezentyencar sah komunitetengo kola jivdinena ani Kosova,¹¹ lokalune biraipkane organizacie (BRO) ayekha vi e lokalune reprezentyencar e Uqe Komisionereske vash o Nashle Manusha (UNHCR) thay olesko implementipesko partneri, Civilune Hakayengo Programi/Kosova (CRPK).¹² Ano centraluno niveli, interviste kerdile e Ministria vash Androne Butya (MAB) thay e Ministria e Lokalune Raipeska Administraciako (MLRA). Raporti sito bazirimo ani kombinacia e kvantitativune, kualitativune thay mothavipeska analizako e kedime informaciengo.

O raporti inicialune dela yekh mothaviye e legalune thay politikake ramesko reseya vash regulipe thay lokhyaripe e civilune registripeske procesesko ani Kosova. Palo akava o raporti notadeinela e centralune thay komunake instituciengo implementipe e obligipyengo vash o civiluno registripe e may qalavdengo, buderipea e Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetengo. Pe agor, ov konkludinela prezentindoy o rekomandipya kola silen res vash laqharipe e institucionalune godornipyengo e sherune aqhavipyengo kola pandar sfidinena o procesi e civilune registripesko.

2. LEGALUNO THAY POLITIKUNO RAMI

Ani Kosova, isi duy qhandya e civilune registripesko: a) civilune statusesko registripe kova sito phanglo e registripea e civilune statuseske faktyengo e personesko, sar si bianipe, prandipe thay meripe¹³; thay b) civiluno registripe kova sito phanglo e deiye e identifikipeske thay

⁸ Pe totali 33 komunake civilune statuseske ofisya, 27 komunake civilune registripeske ofisya thay direktorya e panj komunake departamentyengo e generaluna administraciako.

⁹ Totali e 27 komunake sevalutnengo vash polyune yekhipya, 26 komunake ofisya vash komunitetya thay iranipe, trin komunake iranipeske ofisya, duy talosherune vash komunitetya, yekh koordinatori e manushikane hakayenga yekhlinyako.

¹⁰ E KOKI formirisalo sar si pe Krisi Gn.03/L-040 vash o Lokaluno Korkororaie, 15 Yuni 2008, thay o Krisi vash Garaviye thay Promoviye e Komunitetenge Hakayengo thay olenge Jenengo ani Kosova, nota 5, *may upre*. Kote o KOKI na siton formirime, komunake iranipeske sevalutne vay o shefya e komunake komunitetenge ofisyengo intervistisale vash o res akale raportesko.

¹¹ O intervistime sine selektive ani baza olenga funkciako (alosardo gavesko/komunitetengo lideri, komunako lidershipi, komunako butyarno vay jeno e komunake komitetesko, aktivuno jeno e civilune malipesko vay e biraipkana organizaciako). Ayekha vi, nesave individya intervistisale bazirimo pe olengi eksperienca e pharipyencar ano civilune registripeske procedure.

¹² E lokaluni BRO CRPK sine e UNHCR implementipesko partneri sar kotar 2006, kana may dosna mekhlo olako Akciako Plani vash Civilune Registripeski Kampanya kay qalavela e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya ani Kosova.

¹³ Krisi Gn. 04/L-003 vash Civiluno Statusi, 8 Yuli 2011. E sura may angle regulisali e Kriseya Gn. 2004/46 vash Civilune Statuseske Registantya, sar kerdilo kotar UNMIK Regulativa Gn. 2005/21, 7 Mayi 2005 thay Krisi

dromipeske dokumentyengo (identifikipesko dokumenti, pasaporti thay tradipesko dokumenti)¹⁴. E MAB sitoy godorni vash jamaipe, implementipe, organizipe thay dikhlaripe e civilune registripesko thay civilune statuseske registripeske politikengo prekal e Civiluni Registripeski Agencia (CRA).¹⁵

Ano komunako niveli, civiluno registripe phiravdilo kotar komunako civilune registripeske ofisya (KCRO), kola phiravgyona direktune talo MAB thay siton vash deipe e dromipeske dokumentyengo thay identifikipeske dokumentyengo.¹⁶ Sar delegimi kompetenca¹⁷, civilune statuseske aqhile servisya siton lokhyarde ano lokaluno niveli kotar komunake civilune statuseske ofisya (KCSO), kola kerna buti vash deipe e personalune identifikipeske gendengo sar vi o binaipe, familia, prandipe thay meripeske sertifikate.¹⁸ KCSO-ya kerdile prekal o komunake statusya thay phanglona e komunake departamentyencar e generaluna administraciako vash olengo organizipe thay finansialuno phikoipe, ini kay on kerena buti ano ledeipe thay talo monitoripe thay dikhlaripe kotar MAB.¹⁹

Prekal o aprovipe e Strategiako vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetengo²⁰ ano Decembri 2008 thay o Akciako Plani²¹ vash olako implementipe ano Decembri 2009, o Kosovake institucie angazhinyona te lokhyaren o registripe e jenengo kotar Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya. Akala duy politikune instrumentya urginena e MAB, ano ledeipe e yaver relevantune ministriencar²² thay komune, te

Gn.02/L-126 ano Amendipe thay Suplementipe e Krisesko vash Civilune Statuseske Registrantya Gn.2004/46, 27 Septembri 2007.

¹⁴ Vash o relevantune legialacie: Kriisi Gn.03/L-099 vash Identifikipeske Dokumentya, 13 Oktobri 2008; Kriisi Gn.03/L-037 vash Dromipeske Dokumentya, 15 Yuni 2008; 15 Yuni 2008; Kriisi Gn.02/L-118 vash Personaluno Anav, sar dendilo e UNMIK Regulativa 2008/11, 22 Februari 2008; Kriisi Gn.2004/32 vash Familiaruno kriisi, sar dendilo e UNMIK Regulativa 2006/7, 16 Februari 2006.

¹⁵ CRA fomririsali e Administrativune Instruksiencar (AI) Gn.17/2010 vash Organizacia thay Strukturipe e Civilune Registripeska Agenciako, 7 Septembri 2010 thay funkcie sar yekh ekzekutivuni agencia andar e MAB. Sito vasno vash Centraluno Civilune Statusesko Registri, te ovelolen civilune statuseske informacie vash sah Kosovake thanutne, avrialune nacionalitetya thay beshipeske thaneske personya, e yekhvahune vay savahune beshipea ani Kosova, ayekha vi vash avrialune dizune kola vijainde azili ani Kosova. Dikh Kriisi vash Civiluno Statusi, nota 13, *may upre*, Artiklo 26.

¹⁶ E buti e KCRO-go sitoy bazirimi pe Kriisi vash Identiteteske Dokumentya thay Kriisi vash Dromipeske Dokumentya, nota 14, *may upre*.

¹⁷ Kriisi vash Civiluno Statusi, nota 13, *may upre*, Artiklo 56.

¹⁸ Yekhuno. Artiklo 59. KCSO siton godorne vi vash pheripe e centralune registresko vash civiluno statusi thay adikeripe e bianipeske aktyengo, prandipe thay meripe.

¹⁹ Dikh nota 16 *may upre*, Artiklo 10.

²⁰ Ofisi e Sheruneministresko, *Strategia vash Implementipe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetya ani Kosova, 2009–2015*, Decembri 2008; http://www.kryeministri-ks.net/zck/repository/docs/Strategy_for_the_Integration_of_Roma_Ashkali_and_Egyptian_communities_2009-2015.pdf (aksesimo 28 Februari 2012).

²¹ Ofisi e Sheruneministresko, *Kosovako Akciako Plani vash Implementipe e Strategiako vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetengo 2009–2015*, Decembri 2009; http://www.kryeministri-ks.net/zck/repository/docs/Action_Plan_on_the_Implementation_of_the_Strategy_for_the_Integration_of_Roma_Ashkali_and_Egyptian_Communities_2009-2015.pdf (aksesimo 28 Februari 2012).

²² MLRA, e Ministria vash Edukipe, Skencia thay Tehnologia thay Ministria vash Sastipe ayekha vi Ofisi vash Komunitetenge Puqipyta thay Dikhlaripesko ofisi vash Shukarno Raipe andar Ofisi e Sheruneministresko.

yaverinen o standaryune procedure e may fleksibilune harne vahteske masencar vash te lokhyaren o registripe akala qalavde komunitetengo.²³

Lokhyaripeske Mase e civilune registripeske ayekha vi dikhlargyona e Redikhlarde Vastumneya vash Savahtuno Iranipe²⁴, ayekha vi ani Redikhlardi Strategia vash Reintegripe e Irande Personyengo²⁵ thay olake Akciake Planeya²⁶. Legislacia ani Kosova ayekha vi mekhela vash nesave fleksibilune ahipya vash e evidenca vash formiripe e aplikantyenge identitetesko thay mekhipesko.²⁷

3. SHERUNE JAMAIPYA THAY PROGRESI ANI UMAL E CIVILUNE REGISTRIPESKI

Ani yekh intervista kerdi kotar OSCE, e MAB²⁸ mothavgya o bajakya ka lelife ano ledeipe e mashakrthemutne komuniteteya vash laqharipe e civilune registripeske servisyengo, sar vi laqharipya ano funkcionipe a adresenge sistemasko ani Kosova²⁹, konsolidipe e registripeske pustikengo³⁰, thay digitalizipe e datako. Sar si pe MAB, yekh gendo e KCSO thay KCRO thay respektivune taloofisya bayrola, e reseya vash uqharipe e sah komunengo ani Kosova.³¹ Ayekha vi, akana adoptimo krisi vash civiluno statusi³² laqharela o legaluno rami vash registripe thay deipe e civilune statuseske dokumentyengo, uqharindoy personyen kola jivdinena savahtune vay

²³ Dikh *Strategia vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetengo ani Kosova*, nota 20, *may upre*, Qhand 2.7.

²⁴ Yekhune Themyengi Administripeski Misia ani Kosova /Provizionalone Institucie e Korkore Raipeske Redikhlarde Vastumno vash Savahtuno Iranipe, Yuli 2006. Olesko Aneksi 1, sekcia 3 (C) vakerla: “[...] penjaripe e iranipesko e mangipyengo vash civilune registripeske dokumentya, komune siton instruktme te sigurinen kay o ajukerdo registripesko mangipe vash Roma, Ashkalie thay Egipqanya sito kompletimo ano avutne shov maseka. Na si pherune molipya vash akala administrativune servisy kay shay te aplikingyon vash akala grupe”.

²⁵ Kosovako raibe, *Redikhlardi Strategia vash Reintegripe e Irande personyengo*, Mayi 2010, <http://www.mpb-ks.org/repository/docs/Strategjia%20per%20Riintegrimin%20e%20personave%20te%20Riatdhesuarenglish.pdf> (akcesimo 28 Februari 2012).

²⁶ Kosovako raibe, *Akaciako Plani Implementirindoy e Strategia vash Reintegripe e Reirande Personyengo*, Avgusti 2010. http://www.mpb-ks.org/repository/docs/PLANI_I_VEPRIMIT_I_MODIFIKUAR_final%2027%20shtator%202010.pdf (akcesimo 28 Februari 2012).

²⁷ MAB AI Gn.05/2009 vash Mangipya Pheripeske Evidence e Dizunipesko e Formaluna Federaluna Republikako Jugoslavia thay Savahtuno Beshipe ani Kosovaki Teritoria pe 1 Yanuari 1998, 3 Marti 2009, Artiklo 4.2.

²⁸ OSCE intervista e Direktoreya e Departamentesko vash registripe e Civilune Statusesko, CRA, 11 Avusti 2011, CRA thana ani Prishtina.

²⁹ Evropaka Uniako-proyekti vash phikoipe e Civiluna Registripeska Agenciako thay Unifikimo Adresengo Sistemi, e-nevipya, Novembri 2011, Gn.1. http://www.change4kosovo.com/data/Ressources/5_3-the_newsletter.pdf (akcesimo 28 Februari 2012).

³⁰ Andar o rami e EU-phiravdo Bogradi – Prishtinako dialogi vash teknikune sure, pe Yuli 2011 o duy riga reste ano halovipe vash civilune registripeske pustika. E phiravipe kotar EU kriseska misiako (EULEX), procesi e konsolidipesko e registripeske pustikengo ani Kosova adikerla o skeniripe, kopiripe thay sertifikipe savore shayutne originalune civilune statuseske registripeske pustikengo (buderi se 14,000). CRA palo odova sitoy ajukerdi te konsolidinel e data vash te kerel arhiva e mangle civilune statuseske servisesko andar e Kosova.

³¹ Sar kotar Oktobri 2011, totaluno gendo e 31 KCRO-go thay 33 KCSO-go thay 140 satelityune ofisyengo kerdile ani sah e Kosova. Dikh e-nevipe, nota 29, *may upre*.

³² Dikh Krisi vash Civiluno Statusi, nota 13 *may upre*.

yekhvahtune ani Kosova ayekha vi vash odola kola jivdinena ano pashipe. Ayekha vi reguliingyona o boshlukya ano umala e reregistripesko thay dosna registripesko.³³

Ano ververutne note, sar tentipe te ruminen o aqhavipya vash te len civiluno registripe, thay ani lenya e Akciake Planeya vash Implementipe e Strategiako vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetengo³⁴, pe 2010 e MLRA deklarinya o masek Aprili sar masek e bipokipeske registripesko vash o jene e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetengo.

Ani umal e OSCE-ke 2011 monitoripeske phiravipyengo, o centralune thay lokalune niveleske institucie mothavde pere publikune godinipeske vazdipeske aktivitetiya thay olenge vizite ano kontrolipeske umala. Penjarindoy kay buderi tereneske aktivitetiya kergyona kotar CRPK, nesave KCSO thay KCRO mothavde olengo proaktivuno ledeipe e BRO, buderi ano distribuipe e informativune materialengo (posterya thay broshure) e Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetenge.³⁵ Yaver komune kerde olenge korkore informipeske kampanye thay terenske vizite.³⁶ Ayekha vi, nesave komune, prekal o KCSO, KCRO thay/vay KOKI, raportinde kay lele bajakya vash te azhutinen ano akcesi vash civiluno registripe prekal o ad hok mobilyune ekipe kola servisinde o izoluime beshipeske thana vash o may qalavde personya, sar si samatredime vay hospitalizime personya, manusha kola nashti te pokinen o transporteske pokipya vash te resen ano ofisya, ayekha vi e iranden.³⁷ Nesave KCRO ayekha vi raportinde te oven aktivune angazhime ano yekh MAB-moliv media informipeski kampanya vash mekhipe e pasaportyengo thay identifikipeske dokumentyengo.³⁸

Pandar, ini kay si nesave konkretiyune bajakya thay laqharipya, preka Kosovake jene e komunitetenge ano numerikuno minoriteti ani yekh komuna buderi aqholo na registrime thay bizo personaluno identifikipe, garavindoy o jivdyaripe olenge sherune manushikane hakayengo.³⁹ Avutni qhand mothavela o sherune aqhavipya thay sfide kay aqhona ani umal e

³³ E sura e reregistripesko thay dosna registripesko sito mothavdo thay elaborimo may tele ani qhand 4.6, nota 81, *tele*. Phanglo e dosna registripe, e MAB ikalgia pe 15 Marti 2012 o cirkularuno g. 123 vash te mekhen e Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komuniteten kotar pokipe e molipyengo vash dosna registripe e bianipyengo vash periodi buderi se yekh bersh.

³⁴ Dikh *Kosovako Akciake Plani vash Implementipe e Strategiako vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetengo*, nota 21, *may upre*, qhand 2.7 Registracia, Obyektive 1, Akcia 1.2.3. Akciake Plani instruktinela kay “sah komune te deklarinen yekh ver ano bersh bipokipesko civilune registripesko masek vash o naregistrime personya thay qhavoro biame avri e sastipeske sistemestar”.

³⁵ Komune Fush Kosova/Kosovo Polje thay Graçanica/Graçanicë lepardile sar pozitivune misalya e ledeipesko kotar Regionaluno Direktori e CRPK Prishtina/Priština regioni ani intervista adikerdi pe 20 Yuni 2011.

³⁶ Misalake, ani komuna Jakova/Đakovica o KCRO vazdingya o godinipe e civilune registripesko prekal o radio stacioni “Gjakovë” thay TV “Syri”, ji kay ani komuna Klinë/Klina o KCSO lela konkretune bakajaya te azhutinel o akcesi e civilune registripeske prekal e informativuni kampanya ani Radio “Alba”. Ani komuna Klinë/Klina o KCRO organizyinga duy ver ano bersh godonipeske vazdipeske kampanye e lilencar thay broshurencar, ayekha vi informativuni kampanya prekal e rafin. Ano Skenderay/Srbica, o KCSO organizyinga o radio programeski kampanya pe 2010.

³⁷ Komune Ferizay/Uroševac, Jakova/Đakovica, Gilana/Gnjilane, Istog/Istok, Klinë/Klina, Lipyan/Lipljan, Obiliqi/Obilić, Ravuco/Orahovac thay Vuqitna/Vučitrn. Ano nesave sure o mobilyune ekipe kerde o registripe ano than, nesave dende transporti e aplikantyenge, ji kay ano yaver sure on kedinde thay irande o dokumentya.

³⁸ Komune Deqana/Dečane, Klinë/Klina, NovoBrdo/Novobërdë thay Peya/Peć.

³⁹ Misalake, nanipe e dokumentaciako ano vahti e skolake registripesko sito yekh e aqhavipendar vash inkluzivuni edukacia. Sar ayekha, nanipe e dokumentaciako sito yekh aqhavipe vash o akcesi ano sastipesko dikhipe thay vash socialune beneficie.

civilune registripeski, bazirimo pe saharde informacie kedime kotar khetane e civilune registripeske institucie thay komunitenge reprezentya.

4. AQHAVIPYA THAY SFIDE ANI UMAL E CIVILUNE REGISTRIPESKI

4.1. Naadekvatune financialune, manushikane thay logistikune resursya

Napherde manushikane resursya ayekha vi nanipe e adekvatune ofisyenge thanengo thay sheyengo (sar si kopi maqine, komputerya, lilenge kabinetya thay arhivake sobe) raportisale ano ofto komune kotar o intervistime sevalutne.⁴⁰ O KCSO ano komune Deqana/Dečane, Klinë/Klina thay Prishtina/Priština ayekha vi arakhlile e pharipyencar vash o regularuno komputerengo shukar adikeripe, nanipe e interneteska rafinyako, purane komputerya, thay nesave teknikune problemya kana qhivena e data vash o neve registrime manusha.

Harnipe e personelesko ano buderi komune ani sah e Kosova sito yaver problemi kova qalavela o shukarno funkcionipe e KCRO-go thay KCSO-go⁴¹, leindoy kotor kapacitetya te iklon kotar o kontrolime umala. Pandar, akava problemi na adresisalo ano dikhlo drom, thay o gendo e personelengo bayrilo numay ano nilay vash te pheren o pherune mangipya vash civiluno registripe kotar e diaspora kay irangyola.⁴²

4.2. Naphanglipe e qhibyake kriseya, thay analfabetizmo

Akcesi pe civiluno registripe ayekha vi sito kotor e qhibyake mangipesko⁴³ thay rodela e komunake instituciendar te sigurinen provizia ano ofisialune qhibya, direktune prekal o civilune servantya vay prekal o qhibyako azhutipe. Pashe akale obligipyenge, nesave KOKI raportinde pharipya kay arakhlile o jene e na Albanyune komunitengo, sar komunikipe ano KCSO thay KCRO sito numay pe Albanyuni thay kishli Srbyuni qhib. Ano komune kote raportisalo akava problemi siton Gilana/Gnjilane, Mitrovicë/Mitrovica, NovoBrdo/Novobërdë thay Vitia/Vitina, kola ikalena o savore publikune hramipya ano KCSO thay KCRO numay pe Albanyuni qhib.

⁴⁰ Sure raportime kotar KCSO thay KCRO kotar komune Deqan/Dečane, Obiliqi/Obilić, Prizren, Vuqitna/Vučitrn thay o KCSO ano Dragashi /Dragaš, Istogi/Istok, Shtimla/Štimlje thay Vitia/Vitina.

⁴¹ KCSO ani komuna Deqana/Dečane, KCSO thay KCRO ani komuna Prizren, KCRO ano Obiliq/Obilić, KCSO ani Shtimla/Štimlje thay KCRO ani komuna Vuqitna/Vučitrn; Prishtinake/Priština-phiravde komunake komunitenge ofisya ano uprune komune Leposaviq/Leposaviq, Zubin Potok, Zveqan/Zvečan, kola siton locirime ano gava thanime e Kosovake Albanyencar, thay civilune registripesko ofisi ani upruni Mitrovica kova sito locirimo ani Boshnyakengi mahala, than populimo e Kosovake Albanyencar, Kosovake Srbyencar, Kosovake Boshnyakencar, Kosovake Turkyencar, Kosovake Romencar, thay yaver.

⁴² KCSO thay KCRO ano komune Deqana/Dečane, Dragashi/Dragaš, Klina/Klina, Obiliqi/Obilić, Peya/Peć thay Prizren raportinde kay on kerena buti avri e butyake vahtestar vay lena buderuno stafi (buti ver praktikune) ano nilay.

⁴³ Artiklo 7.2 e Kriesko Gn. 02/L-37 ano Vastipe e Qhibyengo sar kerdilo kotar UNMIK Regulativa Gn. 2006/51, 20 Oktobri 2006, phenela kay “sakova personi sile hako te komunikinel e, thay te lel shayutne servisya thay publikune dokumentya kotar komunake institucie thay sevalutne ani sasavi ofisialuni qhib. Sakova komunako representi thay ekzekutivesko trupo sile obligipe te sigurinel kay sakova personi shay te komunikinel e, thay shay te len shayutne servisya thay publikune dokumentya kotar, sakoya komunaki institucia vay organi ani sasavi ofisialuni qhib”.

Yekhune, qhibyake problema raportisale kotar Kosovako Albanyuno komuniteti ani komuna Gračanica/Gračanicë, kote o nanipe e butyarnengo kay vakerna vay iranena pe Albanyuni qhib aqhavela o komunikipe e Kosovaka Albanyuna populacia.

Sar pheripe, analfabetizmeske bariere ayekha vi raportisale, misalake ani komuna Jakoava/Đakovica, kote o analfabetyune jene e Kosovake Romane komunitetisko arakhlona e pharipyencar ano pheripe e civilune registripeske formengo ani korektuni qhand. Akava sito reflektivuno vash e generaluni situacia e marginalizaciako kay qalavela e Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komuniteten, kola arakhlona e may kompleksyune barierencar vash inkluzia ano edukipe⁴⁴ ini kay si raipeske obligipya⁴⁵ te len konkretune mase vash te ciden olen.

4.3. Nanipe e godinipeske vazdipesko vash registripeske procedure thay vijaipya

Pe 2009, o arakhipya e raportesko kotar Yekhune Themyengo Qhavorengo Fondi (UNICEF) mothavgya kay 8.3 pe shel e Kosovake familie na reste te registrinen o bianipe may hari nesave qhavorengo talo 18 bersha.⁴⁶ Sar si pe raporti, mashkar sah Kosovake thanutne, Kosovake Roma, Ashkalie thay Egipqanyune komunitetya buderi olendar na registrinena o bianipe olenge qhavorengo, palo odova avena o Kosovake Albanya thay Kosovake Turkya. May sheruno sebepi dendo vash na registripe e bianipyengo ani Kosova sito o nanipe e janipesko vash anglipya e registripeske thay disavantazhya e naregistripeske, kote vi isi natheripe e mangle dokumentaciako manglo kotar o dadalarya te registrinen olenge qhavoren ayekha vi nanipe e janipesko vash o bianipeske registripeske procedure.

Ano interviste, numay nesave reprezentya kotar o na Albanyune komunitetya demonstrinde o uqo shukar kanleipe e vasnipesko thay vijaipyengo e theripesko e personalune dokumentyengo, misalake vash akcesi ano edukipe, butyaripe vay vash te dromine.⁴⁷ Isi pandar sure e komunitetenge jenengo (buderi kotar Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya⁴⁸) kay na jenana o vasnipe, procedure thay molipe e civilune registripesko, thay on registrinela olenge qhavoren numay odoya ver kana on silen musaibe vash Kosovake civilune registripeske dokumentya vash te aplikinen vash socialuno azhutipe vay te hraminen olenge qhavoren ani skola. Generaluno najanipe ulo ani komuna Deqan/Dečane kotar internalune

⁴⁴ Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune qhavore aqhona ani skola vash o paluno vahti komparimo e jenencar e yaver komunitetengo ani Kosova. Sar rezultati, buderi se 16 pe shel e jenengo akale trine komunitetengo na hraminena vay drabarena. Dikh: Yekhune Themyengo Jamaipesko Programi, *Kosovako Manushikano Jamaipesko Raporti 2010*, q. 59, <http://www.ks.undp.org/repository/docs/HDR-2010-English.pdf> (akcesimo 28 Februari 2012).

⁴⁵ Komunitetenge jene musay te ovelolen hako te len publikuno edukipe ano sah nivelya ano yekh e ofisialune qhibyendar ani Kosova.” Dikh Kriši vash Garavipe thay promovipe e Komunitetenge Hakayengo thay olenge Jenengo ani Kosova, nota 5, *may upre*, Artiklo 8.1.

⁴⁶ Dikh UNICEF raporti, *Bianipesko Registripe ani Kosova*, Marti 2009, q. 9, http://www.unicef.org/kosovo/UNICEF_Birth_Registration_2009_English.pdf (akcesimo 28 Februari 2012).

⁴⁷ Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya ani komuna Malisheva/Mališevo, Shtimla/Štimlje, Suhareka/Suva Reka, Peja/Peć, Deqana/Dečane, Gračanica/Gračanicë, Mitrovica/Mitrovica; Kosovake Goranyune thay Kosovake Boshnyakune komunitetya ani komuna Dragash/Dragaš; Kosovake Srbijune reprezentya ano komune Ravuço/Orahovac, Skenderay/Srbica, Vuqitrna/Vučitrn thay Istog/Istok.

⁴⁸ Interviste e Kosovake Ashkalyune reprezentyencar ani komuna Lipyan/Lipljan thay Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetenge jenencar ani komuna Fush Kosova/Kosovo Polje.

mekhle thanutne e Kosovake Srbyune thay Kosovake Montenegryune komunitetengo. Hramipea, buderi e respodutnengo⁴⁹ na siton phangle e procedurencar vash leipe e personalune dokumentyengo raportinde phanglo e CRPK, kolenge on dende savore lila vash te len civiluno registripe.

Buderi e komunake sevalutnengo raportinde o na musaibe e pherune vizitengo, shukaradikeripyengo kay o komunitetya siton shayutne vash civiluno registripesko procesi, ini kay akava mothavdilo kay na savaht shay ovla reflektivuno e situaciake kay qalavla kotar o korkore komunitetya. Ano interviste, nesave na Albanyune komuntetenge jene kotar ververutne komune⁵⁰ mothavde o musaibe vash relevantune komunake institucie vash te bayaren olenge tereneske aktiviteti ano gava thay na formalune beshipeske thana. Ani komuna Lipyan/Lipljan, mangipe vash buderi informacie thay phikoipe dendo ano interviste kotar o Kosovake Ashkalyune komunitetenge reprezentya yaverisale e pozitivune pratsaveya dendo kotar lokalune institucie kola na identifikinde ayekha mangipe.⁵¹ Vash may but, yaver civilune registripeske sevalutne halile vash o mangipe e tereneske vizitenge bayripesko, mobilyune ekipe thay talo ofisya te keren buti ano ruralune thana.⁵² Nesave KCSO penjarde o musaibe vash o komune te oven angazhime thay te len o phiravipe e tereneske vizitengo ini kay sade delegingyona olenge obligipya pe UNHCR thay CRPK, komentindoy kay akava shay te bayarel olengo janipe e specifikune surengo thay kapaciteti te adresinen o identifikime musaipya.

⁴⁹ Kosovake Srbya ano komune Skenderay/Srbica, Vuqitrna/Vučitrn thay Ferizay/Uroševac, Kosovake Egipqanyune liderya ani komuna Istog/Istok, Kosovake Ashkalyune reprezentya ani komuna Lipyan/Lipljan thay komuna Prishtina/Priština, Kosovake Romane thay Ashkalyune komunitetenge jene ano komune Obiliq/Obilić thay Ferizay/Uroševac, Kosovake Srbyune thay Kosovake Montenegryune mekhle thanutne ani Deqana.

⁵⁰ Kosovake Egipqanyune thay Kosovake Boshnyakune reprezentya kotar komuna Istog/Istok; Kosovake Ashkalyune reprezentya kotar komuna Lipyan/Lipljan; Kosovake Romane thay Ashkalyune reprezentya kotar komuna Ferizay/Uroševac; Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya kotar komuna Obiliq/Obilić; reprezentya e Kosovake Srbyune, Romane, thay Ashkalyune komunitetyengo kotar komuna Klinë/Klina.

⁵¹ KCSO raportingya e komunake Lipyan/Lipljan kay vastinde KCSO satelityune ofisya ano gava Babush/Babuš, Yanyeva/Janjevo, Magure/Magura, Kraishita/Kraište thay Shalë/Sedlare (e khetane Albanyune thay Srbyune vakarne stafeya) vash te uqharen o ruralune thana, thay vash akaleske na vastinena mobilyune ekipe (vash o vizite e personyengo e samatredipencar vay mekhle manusha). May but, KCSO sevalutno hramingya olenge impresie kay uqharela 99 pe shel e thanutnengo kay siton ano phanglipe e kriseya sito uqo, krisindoy o tereneske vizite na siton mangle.

⁵² Tereneske aktiviteti sito uqe rekomandime kotar intervistime civilune statuseske registripeske sevalutne kotar o komune Ferizay/Uroševac, Graçanica/Graçanicë, Istog/Istok, Kamenica/Kamenica, Klina/Klina, Shtimla/Štimlje, Suhareka/Suva Reka thay Vitia/Vitina. Ani komuna Gilana/Gnjilane, e KCSO rekomandinde o fizikuno pashipe e KCRO thay e KCSO te azhutinel o dizunenge surengo akcesi vash serviseske provayderya. Ani komuna Mitrovicë/Mitrovica, o mangipe vash te den may laqho mothavipe thay informipe vash o vijaipya e registripeske vash akala thanutne ani upruni Kosova thay Romani mahala sine dikhlo. Musaipe vash mobilyune timya vay talo ofisya raportisalo ano nesave sure kotar KCSO buti ver lepardinoy o pharipya te resen ki populacia sar sebepi e transporteske/ vrdenge nanipesko.

4.4. Naresipe vash siguripe e registripesko e qhavorengo kola biasale avri e sastipeske sistemestar

Bianipesko registripe, hako dendo ano phanglipe e manushikane hakayenge halovipyencar⁵³, sito khuvipe ano resipe e yaverenge sherune manushikane hakayengo soske ov azhutinela vash vasne servisya sar si edukipe thay sastipe⁵⁴. O Akciako Plani vash Implementipe e Strategiako vash Integripe e Romane, Ashklayune thay Egipqanyune Komunitetengo kharela e komunake institucion te den e populaciake informacie thay godideipe vash siguno registripe e neve biamengo, ano ledeipe e Ministria vash Sastipe thay sastipeske centrya.⁵⁵ Sar pheripe, yekhune dokumentya inkurainde e komunake sevalutnen vash polyune yekhipya (KSPY),⁵⁶ ano ledeipe e BRO, te organizinen kedipya e komunitetencar vash te tiknyaren o gendo e naregistrime qhavorengo biame avri e sastipeske sistemestar, may but odola kotar Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya.⁵⁷

Sar si pe interviste kerde kotar OSCE, ano buderi sure, komune raportinde kay silen but laqho ledeipe e Ministria vash Sastipe thay saslaripeske centrya thay familiarune saslaripeske centrya, mekhindoy e komunen te den informacie thay godideipe vash siguno registripe vash o neve biame vash o dadalarya. But ver, KCSO stafi raportingya kay on vizitinde o sastipeske khera thay familiake saslaripeske centrya ani regularuni baza thay instruktinde e medicinake stafe, kola direktune informinde e familien vash o legalune mangipya thay o procedure vash registripe e neve biamengo.⁵⁸ Pashe akaleske, nesave komune na dena informacie ani akaya tema. Komunake sevalutne intervistime vakerde kay akava ano than ovela na shaibe e nesave saslaripeske kheresko ani komuna (sar si Yuniko thay Fush Kosova/Kosovo Polje⁵⁹) vay kay o sah thanutne siton informime e procedurencar vash registripe thay on na silen sure e na registripeske (sar raportisalo ani komuna Dragash/Dragaš⁶⁰). KCSO ani “Boshnyakuni Mahala”

⁵³ Dikh nota 3, *may upre*.

⁵⁴ Vash o hako e sastipeske thay edukipeske sar vi vash o bianipesko registripe, dikh: Manushikane Hakayengo Komiteti, Konkludipeske Dikhlaripya phanglo e Bosna tahy Hercegovina, UN Doc. CCPR/C/BIH/CO/1 (2006). <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/c/UNDOC/GEN/G06/457/65/PDF/G0645765.pdf?OpenElement> (akcesimo 28 Februari 2012).

⁵⁵ Dikh nota 21, *may upre*, Registracia, Obyektive 1.

⁵⁶ O KSPY siton civilune servantya ano komunako niveli mangle te keren buti vash resipe e polyune yekhipyengo ayekha vi shukar adikeripe e polyune yekhipyengo ano komunake politike, legislacia thay praktike. Akaya pozicia formiriali kotar MLRA AI 2005/08 vash Determinipe thay Mothavipe e Obligipyengo e Sevalutnengo vash Polyune Yekhipya ano Komune, 7 Decembri 2005. KSPY sine astarne ano komunake manushikane hakayaenge yekhlinya e MLRA AI Gn.2011/01 vash Amendipe thay Phiravipe e AI Gn.2008/02 vash Formiripe e Manushikane Hakyenge Yekhlinyengo ano Komune, 29 Aprili 2011, kola mothavena olenge neve terme e referencako.

⁵⁷ Dikh nota 21, *may upre*, qhand 2.7 Registracia thay Dokumentya: “komune shay te adoptinel polyune senzitivune akcesya kay azhutinena e dayen thay beben ano sure e bianipyengo khere thay te den civiluno registripe vash o sah neve biame bebe. Komuna musay te formirinen mekanimzi mashkar o relevantune komunake autoritetya, leindoy kotor sastipeske autoritetya thay mashkar juvlane, thay Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya, leindoy kotor juvlen kotar sah komunitetya azhutindoy o bianipya khere, vash te angloaqhaven o registripe ano avutno na registripe”.

⁵⁸ Komune Ferizay/Uroševac, Prishtina/Priština thay Prizren kerde ofisya vash registripe ano respektivune saslaripeske khera, mekhindoy o registripe te lel kotor direktune ano hospitali.

⁵⁹ OSCE intervistingya e KSPY ani komuna Yuniko, 2 Yuni 2011; intervista kerdi e KCSO ani komuna Fush Kosova/Kosovo Polje, 20 Yuni 2011.

⁶⁰ OSCE iintervista e komunake direktoreya e administraciako thay KSPY, 19 Mayi 2011.

than ani upruni Mitrovica na lena detalya e neve biamengo, sar kana o registripeske servisy phiravgyona ani teluni Mitrovica/Mitrovicë.

Kana avela ko KSPY-go kotorleipe, numay ani komuna Graqanica/Graçanicë kergya o KSPY (ayekha vi leindoy kotor o komunako iranipesko sevalutno) vizita thay dende godi e dadalaryenge kola silen qhavore kay biasale khere vay avri e Kosovatar. Akate, e KSPY mothavgya o mangipe e specialune tentipyengo vash te informinen e Kosovake Romane komunitete kola jivdinena ani komuna Graqanica/Graçanicë vash vasnipe e registripesko e neve biamengo.⁶¹ Ano buderi sure, KSPY raportinde kay na si iniciative te registrinen e qhavoren biame avri e sastipeske sistemestar kay ule soske, on vakerde, na si ayekha sure. Ano nesave komune, e KSPY mothavde kay niyekh ver na informisale vash olengi rola ani umal e registripeski e neve biamengo.⁶² Ani Jakova/Đakovica, kote o buderi jene e Kosovake Egipqanyune komunitetengo⁶³ arakhlona e problemyencar e civilune registripesko phanglo e bianipencar khere, e KSPY mothavgya poro godinipe kay akaya sura na sitoy talo olengi kompetencia.

Ini kay na lepargyola ani Strategia vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetengo thay olako Akciako Plani, sito vasno te hramingyol kay o KSPY sito kotor e komunake manushikane hakayenge yekhlinyengo (KMHY). Akala yekhlinya siton godorne trupya vash te akcesinen thay te sigurinen o pheripe e komunake politieke, legislacie thay aktivitetiya e manushikane hakayenge standaryengo.⁶⁴ Generaluno nanipe e koordinipesko mashkar KMHY thay yaver relevantune aktorya, misalake o KOKI, sine referimo pe KSPY ani komuna Gilana/Gnjilane thay Klinë/Klina sar sebepi olenge inaktivitetesko phanglo e vizitengo ko familie e qhavorencar kola biasale khere.

4.5. Uqe registripeske pokipeske molipya

Ano interviste, nesave reprezentya e na Albanyune komunitetengo raportinde kay sinelen problemya ano uqharipe e pokipyengo vash leipe e ververutne dokumentyengo.⁶⁵ Jene akale komunitetengo siton qalavde kotar bibutyaripe thay qoroli.⁶⁶

⁶¹ O intervistime Kosovake Romane komuniteteske reprezentya kotar komuna Graqanica/Graçanicë konfirmingya kay nesave juvla kerde bianipe khere thay sinelen basta pharipya ano leipe e bianipeske sertifikatengo.

⁶² Komune Ferizay/Uroševac, Klokoti/Klllokot thay NovoBrdo/Novobërdë.

⁶³ Prekal o regularuno umalako monitoripe, OSCE dikhlargya akava problemi kay qalavela e Kosovake Egipqanyune thanutnen ano gav Netica/Neticë, komuniteti kareshtimo kotar 70 jene, buderi juvla thay qhavore.

⁶⁴ Akanutne godornipya, strukture, andripe (efta jene, leidoi kotor KSPY) thay funksionipe e KMHY-go sito regulimo e MLRA AI Gn. 2011/04 ano Amendipe thay Phiravipe e AI Gn. 2011/01 vash Formiripe e Komunake Manushikane Hakayenge Yekhlinyengo, 26 Oktobri 2011.

⁶⁵ Ano interviste kerde kotar OSCE, reference pe finansialune bariere kerdile kotar akala vakerutne: Kosovake Ashkalyune reprezentya kotar komuna Lipyan/Lipljan; Kosovake Romane reprezentya ani komuna Jakova/Đakovica; Kosovake Romane thay Ashkalyune reprezentya kotar e komuna Ferizay/Uroševac; Kosovake Egipqanyune thay Kosovake Boshnyakune reprezentya ani komuna Istog/Istok; Kosovake Roma, Egipqanya thay Kosovake Srbya ani komuna Klinë/Klina; Kosovake Srbyune thay Kosovake Montenegryune reprezentya ani komuna Deçan/Dečane.

⁶⁶ Kosovake Roma, Ashkalie thay Egipqanya silen uqo lokhipesko rangipe kotar faktoryuno marketi e 40.6 pe shel thay silen uqo rangi e bibutyaripesko desar e sasutni Kosova (58 pe shel e 45 pe shel). Dikh: Yekhune Themyengo Janaipesko Fondi, *Manushikane Jamaipesko Raporti 2010*, nota 44 may upre, q. 42.

Ji kay identifikipeske dokumentya dengyona bizo pokipe, 10 Euro molipe aplikingyola ano sure olenge yaveripyengo (te sine kay nashavgyona vay rumingyona), ayekha vi ano sure e datake yaveripyengo.⁶⁷ Pasaportya dengyona vash 25 Euro (100 Euro te sine kay kergyona andar 72 orya), ji kay 25 Euro molipe aplikingyola vash yaveripe vay leipe e neve dokumentesko⁶⁸, ji kay o molipya siton may uqe vash leipe e biometrikune pasaportyengo⁶⁹. Na si lokhipya kay mekhile, ano raipesko godinipe, akava shay dikhlola sar forma e diskriminaciako pedral o kategoria kay nashti te resel, notadeindoy kay yekhuono vasno dokumenti, identifikipesko, dengyola bizo pokipe.⁷⁰ Molipya aplikime vash civiluno statusesko dokumenti⁷¹ mekhlon kotar 50 centya ji pe 5 Euro⁷². Ini kay na lokhyarena nesave kategorien kotar pokipe e civilune statuseske dokumentyengo⁷³, akava na sitoy praktika ani sah e Kosova. Ini kana ovela, o identifikipe e kategoriengo sito lokhipe ano subyekti e mekhle mangipesko e diskretipesko thay na enkompasinena savore sure e qorolipeske kay egzistinena ani yekh komuna. Ani sah e Kosova, 26 memorandumya e shukarhalovipesko (MeSH) hramisale mashkar o komune thay CRPK uqharindoy o azhutipe e civilune registripesko thay pokipeske lokhipesko. Pandar, akala dokumentya aplikingyona numay vash o nashle manusha thay azileske manglarne, personya ano riziko e beshipesko, irande thay mekhle thanutne⁷⁴ thay mangena e aplikantyendar te aplikinen prekal o CRPK, kola uqharena olenge pokipyta. Akava rezultisalo e konfuzia mashkar o jene e Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetengo ani komuna Mitrovica thay Podujeva/Podujevo kola, misalake, cidisale te oven lokhyarde kotar molipya, numay na sineton. May but, ano nesave komune⁷⁵ o MeSH niyekh ver na khuvgya ani praktika sar kana o komunake sevalutne kerena dikskriminipe mamuy akala kategorie e manushenge⁷⁶.

⁶⁷ MAB AI Gn. 19/2008 vash Procedure vash Aplikacie vash Identifikipesko Dokumenti, Nashaldo/Rumimo Identifikipesko Dokumenti, Yaveripe e Datako vay Leipe e Nevesko e Datako e Identifikipeske Dokumentesko, Oktobri 2008.

⁶⁸ O pokipe kotar 15 Euro vash pasaportya vash qhavore (ji pe 3 bersha) thay 20 Euro vash pasaportya mekhle vash aplikantya talo 18 bersha (MAB Decisia Gn. 410 vash Molipya, 21 Yuli 2008).

⁶⁹ Mekhipe e biometrikune pasaportyengo sito 30 Euro, ji kay 35 Euro sito molipe vash yaveripe e dokumentesko vay yaveripe e datako. Dikh MAB vebqham: “Ministri Bayram Rejepi ikalgja e decisia vash keripe e molipyengo vash biometrikune pasaportya”, 6 Oktobri 2011. <http://www.mpb-ks.org/?page=2,46,785> (akcesimo 28 Februari 2012).

⁷⁰ Dikh nota 28, *may upre*.

⁷¹ Komunake sombeshipyta ani Kosova siton autorizime te defininen o niveli thay qhand e molipyengo aplikime e civilune statuseske registripeske servisyengo ano phanglipe e Artikloa 16 e Krisesko Gn. 3/L-049 vash Lokalune Raipeske Financie, 15 Yuni 2008.

⁷² KCSO ani sah e Kosova raportinde te aplikinen 1 Euro te den o bianipeske sertifikate. Molipe vash prandipeske sertifikate siton rangime kotar 1 ji pe 2 Euro, ji kay o meripeske sertifikate silen molipe 1 ji pe 5 Euro (yekhuono yaveripe sito ani komuna Suhareka/Suva Reka kote akava dokumenti dengyola bi pokipesko).

⁷³ Komune Deqana/Dečane, Dragashi/Dragaš, Istogi/Istok, Klina/Klinë, Malisheva/Mališevo, Peya/Peć, Prishtina/Priština thay Shtimla/Štimlje raportinde kay lokhyarde yekh vay buderi akale kategorien: socialune azhutipeske vijaima skeme, penzionerya, studentya thay siklovne, “pele manushenge” familie thay maripeske invalidya.

⁷⁴ Akala siton kategorie e interesyengo vash UNHCR/CRPK, sar raportisalo kotar Regionaluno Direktori e CRPD, Prishtinako regioni ani intervista adikerdi pe 20 Yuni 2011 ano OSCE-ke thana. Dikh ayekha vi Yekhuone Themyengo Kosovako Timi – UNHCR, <http://www.unkt.org/?cid=2,93> (akcesimo 28 Februari 2012). Ani yekhuoni intervista, OSCE informisalo kay o initiative e komunako Graçanica/Graçanicë, o palune MeSH astarena ayekha vi specifikune reference e internalune mekhle thanutnenge Kosovake Srbya, ayekha vi Kosovake Roma, Ashkalie thay Egipqanya, kola shay te oven ayekha vi vash o yaver komune.

⁷⁵ Komune Jakovë/Đakovica, Istogi/Istok, Klina/Klina thay Peya/Peć.

⁷⁶ OSCE intervista e Regionalune Direktoreya e CRPK, Peyako regioni, 7 Yuni 2011, CRPK thana.

Ano centaluno niveli, e MLRA na lungyargya pe 2011 thay 2012 te deklarinel o masek e bipokipeske registripesko⁷⁷ sar kana akava sine godinipe e Kosovake Romengo, Ashkaliengo thay Egipqanyengo, ayekha vi e Kosovake Srbyengo, niyekh ver na refuzinde o registripe ini kay on na siton shayutne te pokinen o molipya.⁷⁸

4.6. Naadekvatune mothavipya thay procedure vash na dokumentime aplikipya

Ikalipe e dokumentaciako manglo ano civiluno registripesko procesi sito yekh e sherune sfidendar vash o palikantya. Palo 1999 Kosovako konflikti, o buderipe e civilune statuseske registripyengo sine rumime, hasarde thay arakhlona avri e Kosovatar.⁷⁹ Nanipe e akcesesko ko anglo-1999 civilune registripeske pustika anela problemya ano procesi e validipesko e identitetesko e Kosovake thanutnengo. Ikalipe e dokumentaciako sitoy pheruni sfida vash o nomadikune dur marginalizime dokumentya, sar siton Kosovake Roma, Ashkalie thay Egipqanya kola buti ver na procesinena niyekh dokumenti feri so olenge dadalarya na silen registripe vay sinelen bianipe avri e sastipeske sistemestar.

Te azhutinel o procesi e registripesko, e legislacia mekhela nesave fleksibilitetya, sar o vastipe e “yaver dokumentyengo” sar evidenca vash keriye e aplikantyege identitetesko thay shaibe e vastipesko e mothavne pratsavyengo te keden vash o relevantune faktya.⁸⁰ O nanipe klaro mothavipesko thay na resipe e formalune hramime instukciengo vash o procedure e akceptipesko e pratsavyengo kotar mekhipe thay kondicie talo kola akceptinena o “yaver dokumentya” mekhla ano nakonsistentuno aplikipe e procedurenge, specialune kana on siton vash bianipya khere, dosna registripe thay reregistripe.⁸¹

⁷⁷ Ini kay ulo naresipe e MLRA kay ofisialune te deklarinel ole, ano komune Deqana/Dečane, Kamenicë/Kamenica, Mitrovicë/Mitrovica, Obiliqi/Obilić thay Podujeva/Podujevo raportinde kay aplikinde o masek e bipokipeske registripesko ayekha vi ano 2011.

⁷⁸ OSCE intervista kerdı e Manushikane Hakayenge Koordinatoreya andar o MLRA, 10 Avgusti 2011, MLRA thana. Ano yekh pheripe dendo pe Yuli 2012, o yekhuno vakerno raportingya kay sar si pe MLRA savore komune dende o bipokipesko registripe ani regularuni baza.

⁷⁹ Andar o rami e EU-phiravde Beogradi– Prishtina dialogesko, ano Yuli 2011 o duy riga halile vash civilune registripeske pustika. E azhutipe kotar EU kriseki misia ani kosova (EULEX), o procesi e konsolidipesko e registripeske pustikengo ani Kosova aqholo ano skeniripe, kopiripe thay sertifikipe e savore shayutne civilune registripeske pustikengo (buderı se 14,000). CRA palo odova ajukergyola te konsolidingyola e data vash te resolpe o manglo Civiluno Statusesko Registripe ani Kosova. Dikh Evropaka Uniako Press mothavipe, *Evropaki Unia azhutingya dialogi: trin halovipya*, Briseli, 2 Yuli 2011, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/123383.pdf (akcesimo 28 Februari 2012).

⁸⁰ Dikh nota 27, *may upre*.

⁸¹ E procedura e dosna registripesko aplikinena ano sure kana o bianipe na siton raportimo andar 30 divuno vahti, dikhlardo e Kriseya vash Civilune Statuseske Registrantya, nota 13, *may upre*, Artiklo 16. Ano ayekha sure, o registripe sito performimo kotar e decisia ano dosna registripe, mekhlo kotar KCSO. O procedure vash reregistripe sito bazirimo pe AI Gn. 2006/7 vash Rekonstruipe e Civilune Statuseske Registripeske Pustikengo, 2 Yuni 2006. Ji kay vash procedipe e surengo e bianipeske certifikatengo, KCSO buti ver na kerla distinktipe mashkar o procedure e dosna thay e reregistripesko. Dikh UNHCR-Biro e Populaciako, Nashle Manusha thay Migraciako Raporti, Yanuari - Decembri 2007, <http://www.crpkosovo.org/Reports.aspx> (akcesimo 28 Februari 2012).

Andar e struktura akale raporteski, OSCE rodingya vash o lokhipya e komunake implementesko e fleksibilune masengo, sar si mekhlo pratsav e “yaver dokumetyengo”. OSCE arakhipya konfirinde kay, kana arakhlona e kompleksyencar e surengo e nadokumentipe aplikaciengo, thay ano nanipe e klaro direkciengo⁸², komune silen ververutne akcesi vash te implementinen o relevantune legislacie thay silen but ververutne mangipya ano mekhipe akale dokumentyengo. Misalake, ano sure e personyengo kola na silen dokumentya, nesave komune siton hari mangipe desar o yaver te phanglon e mekhipya kana on avena ano ikalipe e bianipeske sertifikatengo vay dizunipeske sertifikatengo. Ayekha vi, ververutne komune raportinde te puqen vash ververutne dokumentya te ikalen o yekhune sertifikate.⁸³ Ano komune sar si Gilana/Gnjilane thay Vitia/Vitina, mekhle thanutne raportinde kay sine mangle te prezentinen kriselinyake setifikate desar halovipe vash o khera kote on jivdinena, kote kedena buderi finansialune molipya ano civiluno registripesko procesi (pokipe e krisitoreske te gatisarel o halovipe thay krislinaryako cetifikatako molipe).

Specifikuno darakeripe arakhlilo ko duy intervistime Kosovake Srbya, kola raportinde kay personalune dokumentya sar si prandipeski sertifikata dende kotar Srbyune institucie na penjardile kotar civiluno registripesko ofisi. Sar konsekenca civilune registripesko ofisi ani Kosova na qalavde o yaveripya ano prandipesko statusi, mekhindoy e aplikantyen olenge dadeske naveya ano sah Kosovake dokumentya.⁸⁴

O nanipe e klaro mothavipesko kotar centralune niveleske institucie thay nanipe e adekvatune treningengo vash registripe o sevalutne buti ver avena ano kontradiktorune informacie kay dena e publikake, e rizikoa kotar cidipe e manushengo kotar o institucie. Misalya avena kotar Kosovake Srbya thay Kosovake Roma kotar komuna Klokot/Klllokot thay Kosovake Romane thay Kosovake Ashkalyune komunitetya ani komuna Obiliq/Obilić, kola raportinde diskuraime thay konfuzime kana lena kontradiktorune direktorya thay sine puqle kotar ververutne butyarne andar o komunake ofisya te nakhen ano ververutne dokumentya. O intervistime dende avazo vash olenge percepcie kay civilune registripeske sevalutne kerna buti ano olengo korkoro mangipe, thay siton mekhle te keren arbitrarune decisie.

Vash te azhutinen kompleksyune civilune registripeske sure thay na dokumentime personya, 11 komune⁸⁵ raportinde vash egzistipe e komunake panelyengo/bordyengo reseya te keden thay te verifikinen aplikantyege informacie. Pandar, o buderi e komunitetengo na dende ayekha mekanimzya, dikhindoy kay ma te konsiderinen olen te oven musayutne.⁸⁶

⁸² Komunake direktorya e generaluna administraciako ani komuna Gilana/Gnjilane, KCSO ano komune Hani Elezesko/Đeneral Janković, Kaqaniko/Kaçanik thay Vitia/Vitina mothavde o pharipya ano aplikipe e legislaciako, thay generaluno nanipe e mothavipesko vash unifikime instukcie kotar centralino niveli.

⁸³ Misalake, ani komuna Mitrovica, vash te lelpe e dizunipeski sertifikata, yekh shay te avel ano duy mekhipya e Kosovake identifikipeske dokumentyenge, ji kay ani komuna Vuqitna/Vučitrn yekh manglape te prezentinel o elektrikake vay taksenge fature.

⁸⁴ Civiluno registripe ani Kosova penjarela o dokumentya mekhle kotar Srbyune institucie, numay na penjarela o sertifikate mekhle kotar Srbiake talo institucie ani Kosova. Akava qalavela e Kosovake Srbyen thay Kosovake Romen.

⁸⁵ Deqana/Dečane, Fush Kosov/Kosovo Polje, Glogovci/Glogovac, Istogi/Istok, Kamenica/Kamenica, Mitrovica/Mitrovica, Obiliqi/Obilić, Peja/Peć, Podujeva/Podujevo, Skenderay/Srbica thay Shtërpa/Shtërpçë.

⁸⁶ Akala komunake panelya/bordya qhivdile ani baza e komunake decisiengo.

4.7. Distanca, siguripeske darakeripya thay procedipe e pokipeske dokumentyengo vash ilakake takse

Mashkar o komunitetyenge jene kay intervistisale, dromeske pokipya raportisale kay siton aqhavipe vash odolenge kola manglape te drominen vash te resen ano than olenga originako, sar kana o bianipeske sertifikate mekhlonaz bazirimo pe than kote biangyola (na desaz o aplikantesko than kote jivdinela). Nesave e yekhune respodentyengo ayekha vi mothavde olengo naqalaripe, sar si pe siguripeske darakeripya, vash te drominen vash te len bianipeske sertifikate.⁸⁷ Ano ververutne note, OSCE dikhlargya kay, ini kay yekh gendo e komunengo mangena e thanutnendar te pokinen ilakake takse vash te ovelolen civilune statuseske dokumentya mekhle ano olengo mangipe, akaya praktika *de facto* aqholaz pandar ano than te trine komunengo⁸⁸, ano na pheripe e legaune ramesko⁸⁹. Ani akaya umal, OSCE lungyargya te bayarel o darakeripya e komunencar kay ayekha praktika na pherela e legalune rameya, thay kotar pheripe e aksesisko ko akala dokumentya, on siton ano na pheripe e internacionalune manushikane hakayernge standaryengo.

5. KONKLUZIE

Nesave legalune thay politikune dokumentya dende kotar Kosovake institucie e rameya vash te sigurinen o pherdo kotorleipe e sah komunitetyengo prekal o specifikune mase reseya vash azhutipe ano laqharipe e civilune registripeske prosesisko.

OSCE shukarajukerla o ledeipe e lokalune interesime rigengo e internacionalune komunitetea vash te laqharen o funkcionipe e civilune registripeske sistemasko, o angazhipe vash te laqhargyol o legaslaciako rami thay te bayarel o gendo e civilune registripeske ofisyengo. Ano komuunako niveli, civilune registripeske sevalutne thay komune lele nesave iniciative thay kerde vizite ano ledeipe e UNHCR thay CRPK, thay lokhyarde nesave kategorien kotar administrativune pokipya vash mekhipe e dokumentyengo. Na but, ji kay na si individya kola aktivune angloaqhavgyona kotar aksesipe ano civiluno registripe, isi pandar bariere vash registripe kay buderune qalavena e may qalavde grupen ani Kosova.

O gendo e civilune registripeske ofisyengo thay talo ofisyengo bayrilo ani sah e Kosova, but naadekvatune financie, logistike thay manushikane hakaya limitinena olengo manglo funkcionipe.

⁸⁷ Ani komuna Ravuco/Orahovac, Kosovake Srbya kola biasale ani komuna Jakova/Đakovica raportisalo kay na si resipe ano dromipe sar sebepi e siguripeske darakeripyengo. Yekhune siguripeske darakeripya dikhlile vi kotar Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya ani komuna Obiliqi/Obilić phanglo olenga vizita ani komuna Prishtina/Priština vash te len dokumentya.

⁸⁸ Akaya praktika dikhlardili ano komune Kamenica/Kamenica (pherindoy o mekhipe e civilune statuseske dokumentyengo sar si bianipeske, prandipeske thay meripeske sertifikate), Mitrovica/Mitrovica thay Ranilug/Ranillug.

⁸⁹ Kriji Gn.03/L-204 vash o Takse vash Nakhelutni Ilaka, 1 Novembri 2010, Artiklo 18, dela numay vash o terminipe e “komunake servisyengo vash o taksenge pokipeske manusha’ ilaka” te sine kay o taksenge pokipya dena avrirendune takse. Sar o komunake servisya shay te termininen kay siton ekskluzivune phangle e ilaka, praktika e pheripesko e mekhipesko e personalune civilune dokumentyengo na sito mekhlo vash andar o legislativuno rami.

Ini kay komunake institucie thay sevalutne siton obligime te sigurinen e provizia e servisyengi ano sah ofiasialune qhibya, komunitetya kola siton ano numerikuno minoriteti ani dendi komuna buti ver sito nashayutne te komunikinen ano olenge komune e civilune registripeske sevalutnencar thay te len dokumentya ani olengi qhib, sar o civilune servantya frekventune na ka vakeren olengi qhib. May but, analfabetyune jene e Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetengo arakhlona e pherune aqhavipyencar vash te pheren e forma ani korektuni qhand vash te ovelolen akcesi ani civiluno registripe.

Ano komunako niveli, lokalune institucie lele nesave iniciative te laqharen o civiluno registripesko procesi, numay on na astardile ano adekvatune godinipeske vazdipya e lokalune komunitetengo, sar rodingyola kotar generaluno politikako rami. Pashe akaleske, institucie lungyarena te phanglon pe UNHCR thay CRPK vash te lokhyaren o registripe e irandengo thay Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetengo.

Ji kay o legaluno thay politikako rami rodela e komunendar te adresinen o hakayenge darakeripya kola qalavena olenge thanutnen, relevantne komunake trupya, may but KSPY thay KMHY, na reste te konsiderinen o anglipe e bianipengo avri e sastipeske sistemaske ano olenge butyake planya thay proaktivune te ledeinen e BRO vash te monitorinen ayekha sure thay te azhutinen o siguno registripe e neve biamengo.

Qorolipe thay bibutyaripe buti ver komplikinela o procesi e registripesko, ulavindoy nesave individyen te pasharen o tentipya mangle te astaren civilune statuseske dokumentya. Ini kay si komune kay lokhyarde nesave kategorien e populaciake kotar ververutne molipya, akava na sitoy konsolidimi prakika ani sah e Kosova. May but, o kategorie kay siton subyekti te pheren e diskrecia, thay na lena pherune e sah surengo e qorolipengo ani dendi komuna. Sar pheri, e MLRA sine numay yekh ver kotar 2009 kerde o masek e bipokipeske registripesko vash Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya ini kay si o fakti kay akava sito dikhlardo te lel kotor yekh ver ano bersh ani Strategia vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetya, 2009–2015, thay olako Akciako Plani.

Buderi aqhola te kergyol vash azhutipe e registripesko e nadokumentipe aplikantyengo. Bizo mothavipe kotar relevantune centralune niveleske institucie, o unifikimo akcesi thay adekvatuno treningo vash te lelpe e kompleksyune surencar e nadokumentipe aplikantyengo, civilune registripeske sevalutne ano komune ande pe shushe informacie e publikake thay te aplikinen o kriterya kana decisinde te len o “yaver dokumentya” sar evidenca vash formiripe e aplikantyenge identitetesko thay mekhipesko.

Ayekha vi specialuno darakeripe sitoy e praktika kedipeski e mekhipeski e civilune registripeske dokumentyengo vash o pokipe e ilakake taksengo *de facto* ano thana e nesave komunengo. Akaya praktika ruminela internacionalune manushikane hakayenmge standardya thay relevantuno legaluno rami ani Kosova.

6. REKOMANDIPYA

E centralune institucieng:

Ministria vash Andrune Butya:

- Pherela e KCRO e adekvatune financialune, logistikune thay manushikane resuryencar vash te laqharel olengo funkcionipe;
- Monitorinela e KCRO-go pheripe e obligipyengo vash te den komunikipe thay servisya ano ofisialune qhibya, direktune prekal o civilune servantya vay prekal o qhibyako azhutipe;
- Jamainela e skema vash te sigurinel kay o pokipya aplikime pe personalune civilune dokumentya siton phangle e qalavde jenenge e populaciako, vay te ciden savore khetane; kategorie te oven lokhyarde kotar civiluno statuseske molipya musay te oven klaro definime ano centraluno niveli thay unaformune aplikime kotar o komune;
- Deipe e civilune registripesko sevalutnenge mothavipe thay klaro keripe e kondiciengo prekal kola “yaver dokumentya” shay te akceptingyon vash formiripe e aplikantyenge identitetesko sar kotor e fklesibilune masengo te lokhyaren civiluno registripe.

Ministria vash Lokalune Raipeski Administracia:

- Promovinena pashipe e molipyengo kotar rekeripe e yekh masekuno bipokipesko registripe;
- Kerena o sahasatrdo manushikano hakayengo treningo vash te bayaren o kapacitetya e manushikane hakayenge yekhlinyengo vash te tiknyaren o gendo e neve biamengo avri e sastipeske sistemestar, ano phanglipe e rekomandipyencar hramime ano politikuno rami.

Komunake institucieng:

- Pherena e KCSO e adekvatune financialune, logistikune thay manushikane resursyencar vash te laqharen olengo funkcionipe;
- Monitorinena e KCSO pheripe e obligipyengo vash te den komunikipe thay servisya ano ofisialune qhibya, direktune prekal o civilune servantya vay prekal o qhibyake azhutipya;
- Bayarena o kualiteti e informaciako shayutno ano KCSO, pherindoy olen e hramime materialencar kay kerena klaro o sah mangipya dikhlarde kotar o civilune registripeske procedure, kompletindoy o verbalune informacie dende kotar o butyarne;
- Bayarena o integripe e komunalune manushikane hakayenge yekhlinyengo andar o komunake strukture promovindoy koordinipe andar o relevantune komunake trupya.
- Absteinen o kondicionipe e mekhipesko e civilune dokumentesko e pokipeske e ilakake taksyengo.

Komunake manushikane hakayenge yekhlinya:

- Proaktivune ledeinena e BRO vash te organizinen kedipe andar o Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya vash te tiknyaren o gendo e naregistrime qhavore biame avri e sastipeske sistemestar.